

O CLĂDIRE ÎNALTĂ DE BIROURI PRIVITĂ DIN PUNCT DE VEDERE ARTISTIC 1896

Arhitecții aparținînd generației prezente sînt confrunțați acum cu ceva nou sub soare și anume cu evoluția și integrarea condițiilor sociale, în speță cu o grupare specială a acestora care a dus la cererea de a se realiza clădiri de birouri cu multe etaje.

Nu este scopul prezentului eseu de a discuta aceste condiții sociale. Le accept ca atare și declar fără înconjur că proiectarea tipului de clădire înaltă pentru birouri trebuie recunoscută și privită, de la bun început, drept o problemă care trebuie rezolvată — o problemă vitală care cere, de urgență, o soluționare autentică.

Să începem cu menționarea condițiilor, în modul cel mai clar cu putință. Pe scurt, condițiile sînt următoarele: birourile sînt necesare pentru tranzacții comerciale; descoperirea și perfecționarea lifturilor cu viteză mare face ca transportul pe verticală — odinioară oboșitor și neplăcut — să devină acum ușor și confortabil. Dezvoltarea industriei producătoare de oțel a dus la posibilitatea realizării unor construcții înalte, rezistente, rigide și economice. Creșterea continuă a populației din marile orașe, avînd drept consecință suprapopularea centrelor și creșterea valorii terenurilor, stimulează mărirea numărului de etaje. Aceste considerente „suprapuse“ influențează valoarea terenului și așa mai departe, prin acțiune și reacțiune și interacțiuni repetate. Astfel, s-a ajuns la acea formă de construcție grandioasă denumită „clădire modernă de birouri“. Ea reprezintă răspunsul la o nevoie reală, deoarece este lăcașul unei noi grupări de condiții sociale.

Pînă aici probele sînt materiale, reprezentînd o demonstrație de forță, de hotărîre și inteligență în cel mai bun sens al cuvîntului. Ea reprezintă produsul integrat al muncii teoreticianului, inginerului și constructorului.

Problemă : Cum vom imprima acestei stive sterile, în această aglomerare brută, riguroasă și agresivă, în acest strigăt puternic și implacabil de revoltă eternă, grația acestor forme elansate ale sensibilității și culturii născute din pasiuni obișnuite, dar mîndre ? Cum să proclamăm de la înălțimea amețitoare a acestui acoperiș ciudat, vrăjitoresc și modern, crezul pacifist de sentimente, frumusețe și cult al unei existențe spiritualizate ?

Aceasta este problema, iar noi trebuie să căutăm soluția într-un proces analog propriei noastre evoluții — care este de fapt o continuare a acestuia — anume, prin tatonare, pas cu pas, de la aspecte generale la cele speciale, de la considerațiuni pripite la considerațiuni de finețe.

Sînt convins că numai esența, proprie fiecărei probleme implicate, ne poate sugera soluția potrivită. După părerea mea, aceasta este legitatea naturii.

În mare, condițiile practice sînt următoarele :

Ce se urmărește : I. Un nivel subteran cuprinzînd centrala termică, instalații de tot felul etc., într-un cuvînt, centrala electrică, termică, instalațiile de lumină etc. II. Parterul, după cum este denumit, rezervat pentru magazine, bănci și alte instituții ce necesită spații ample, lumină maximă și libertate mare de acces. III. Etajul I cu acces direct prin scară ; acest spațiu prezintă, de obicei, compartimentări mari, rezolvînd cu generozitate trama de rezistență, folosind la maximum sticla și avînd largi deschideri exterioare. IV. Deasupra etajului I, un număr mare de etaje cu spații pentru birouri, suprapuse unul peste celălalt, cu partiu identic, fiecare birou fiind exact copia celuilalt. Un astfel de birou este similar cu o

celulă a unui fagure de miere, un simplu compartiment și nimic mai mult. V și ultimul punct. În partea superioară a acestei stive se află un spațiu sau etaj care, din punct de vedere al legăturii sale cu viața și cu utilitatea structurii, este de natură pur fiziologică — și anume podul. Aici sistemul circulatoriu se completează și face un mare cot care urcă și coboară. Acest spațiu este plin cu rezervoare, conducte, robinete, roți dințate și multe alte obiecte mecanice care suplimentează și completează uzina generatoare de putere ascunsă sub pământ, la subsol. În sfârșit, sau mai degrabă la început, la parter va fi necesară o deschidere mare, adică o intrare comună pentru toți cei ce beneficiază de clădirea respectivă.

Deoarece scopul meu este cel de a găsi un model autentic, dar obișnuit, și nu o soluție individuală sau specială, trebuie să ne mărginim la acele condiții care, în principal, sînt prezente la toate clădirile înalte de birouri, eliminînd din analiza noastră orice variație secundară sau accidentală care ar dăuna clarității subiectului de bază analizat de noi.

Diviziunea practică pe orizontală și verticală, adică unitatea de lucru (biroul) este formată, în mod natural, dintr-o cameră cu suprafață și înălțime confortabile. Dimensiunea acestei camere-birou standard, pre-determină în mod firesc unitatea standard a elementelor de rezistență și în mod aproximativ mărimea golurilor pentru ferestre. La rîndul lor, aceste unități de rezistență, alese pur arbitrar, formează, într-un mod la fel de firesc, baza reală a tratării artistice a suprafețelor exterioare. Fără îndoială, dispunerea elementelor de rezistență și a golurilor primului nivel comercial e necesar să fie cele mai generoase dintre toate. Cele de la nivelul al doilea, nivelul cvasicomercial, sînt de natură oarecum similară. Dispunerea elementelor de rezistență și

deschiderile de la nivelul podului nu au nici o importanță (aici ferestrele nu mai au nici o funcție reală), deoarece lumina se poate asigura prin luminatoare, nefiind necesară o diviziune celulară din punct de vedere al dispunerii elementelor de rezistență.

De aici urmează în mod inevitabil și foarte simplu că, dacă dăm ascultare instinctului nostru natural, fără a apela la cărți, reguli și precedente sau la alte asemenea impedimente educaționale ce stau în calea unui rezultat spontan și „rațional“, vom concepe exteriorul clădirii noastre înalte pentru birouri în mod conștient astfel :

La primul nivel, vom face o intrare mare, atrăgătoare, care va concentra atenția asupra ei, iar restul nivelului va fi rezolvat mai mult sau mai puțin liber, într-un mod generos și somptuos, care să răspundă exact necesităților practice și în același timp să exprime un sentiment de larghețe și libertate. Al doilea nivel va fi rezolvat în mod similar dar, de obicei, cu pretenții moderate în comparație cu primul. Deasupra acestuia, pentru infinitul număr de nivele curente de birouri, pornind de la celula individuală care necesită o fereastră cu montantul său de separare, pervazul și boiandrugul respectiv, fără prea multă bătaie de cap vom repeta același model, pentru că ele sînt toate la fel. Vom ajunge apoi la pod care, neavînd nici o compartimentare care să formeze celulele-birou și nici o funcție specială de iluminare, ne oferă libertatea de a exprima, printr-o generoasă întindere de ziduri și prin greutatea și specificul său impunător, terminarea cu adevărat a seriei de nivele cu birouri.

Cînd mă refer la mîna arhitectului, nu înțeleg prin aceasta, în mod necesar, pe arhitectul realizat sau format ca arhitect. Mă refer numai la o persoană cu o afinitate spontană și puternică pentru clădiri și cu o înclinație de

ă le da o formă care să corespundă naturii sale sincere, exprimându-se într-un mod direct și simplu. Acest arhitect va urma, poate, o cale inocentă în rezolvarea problemei sale și prin aceasta va da dovadă de un talent demn de invidiat pentru gândirea logică. Dacă are și ceva talent în realizarea detaliilor formelor, dacă are și afinitate pentru forma simplă și pură în sine, alături de dragoste pentru această formă, rezultatul va exprima ceva din farmecul sentimentului, în afara naturaleții simple și directe și a completitudinii afirmației generale.

Voi presupune acum, în cadrul studierii problemei noastre, că am trecut prin diversele etape ale analizei și anume : I — baza socială a cererii unor clădiri înalte pentru birouri ; II — satisfacerea practică a acestei cereri ; III — trecerea de la probleme legate de proiectare, execuție și dotări, ca atare, la planul superior al arhitecturii naturale concepute ca reprezentând o devenire directă a unei clădiri rezistente și raționale ; IV — continuând elevarea, de la stadiul arhitecturii naturale (elementare) vom atinge incipienta expresie arhitecturală autentică, printr-un surplus dozat de sentiment, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ.

Deși clădirea noastră poate avea toate aceste elemente, ne aflăm departe de a găsi o soluție potrivită pentru problema ce încercăm să o definim. Trebuie, în acest stadiu, să temperăm pornirea imperativă a emoției.

Ea ne cere să spunem care este trăsătura principală a clădirii înalte pentru birouri ? Imediat vom răspunde : Este impunătoare și elegantă. Acesta este cel mai atrăgător aspect pentru spiritul artistic. În atracția sa se află, parcă, cel mai cristalin sunet de orgă. În exprimarea sa, artistul trebuie să atingă acea coardă sensibilă dominantă și adevărată a imaginației sale. Clădirea va fi înaltă în cele mai

mici detalii. În ea se va afla forța și puterea înălțimii sale și va trebui să simțim în ea gloria și mândria exaltării. Fiecare detaliu va fi ceva mîndru și elansat ce se va înălța triumfător, ceva care, de la vîrf la bază, este un tot unitar, fără nici un fel de trăsătură distonantă; o perorație a noului, a surprizei și elocvenței proprii unor condiții de maximă îndrăzneală, alienare sau limitare.

Cel ce proiectează în acest spirit, avînd și simțul răspunderii față de generația sa, va fi străin de lașitate, negativism, ignoranță și diletantism. El trebuie să-și trăiască viața și să trăiască pentru această viață, în sensul cel mai deplin și mai perfect. Trebuie să-și dea seama, imediat și în mod inspirat, că problema unei clădiri înalte pentru birouri este una din cele mai uimitoare și magnifice ocazii care au fost oferite vreodată de către natură, în generozitatea sa, trufașului spirit omenesc.

Faptul că acest lucru nu a fost observat și, de fapt, a fost negat în mod deschis, reprezintă o expresie a perversității omului, care trebuie să înceteze acum.

Încă o mențiune. Să încercăm să transferăm această întrebare în zona observației calme, filosofice. Hai să căutăm o soluție complexă și definitivă : să considerăm că această problemă nu mai există ca atare.

În legătură cu părerile serioase de mai sus, susținute de critici avizați și prevenitori, cu mult regret nu le voi accepta în prezenta demonstrație, deoarece, pentru mine, ele sînt secundare, neesențiale și nu ating punctul cheie, sau punctul nevralgic al întregii probleme, fiind departe de adevărata și imuabila filosofie a arhitecturii ca artă.

Pot afirma acum că această părere pune în discuție, în vederea soluționării problemei noastre, o formulă definitivă și comprehensivă.

Orice lucru din natură are o formă, cu alte cuvinte un contur, o imagine exterioară care ne spune ce reprezintă acest lucru, ce-l deosebește de noi și de alte lucruri.

Fără nici o excepție, peste tot în natură, aceste forme exprimă viața interioară, calitatea nativă a unui animal, pom, pasăre, pește, pe care ne-o prezintă ca atare. Ele sînt atît de caracteristice, ușor de recunoscut, încît afirmăm, pur și simplu, că sînt „naturale“ și că așa și trebuie să fie. Totuși, cînd ne furîșăm privirea sub această pojghiță a lucrurilor, în momentul în care privim reflectarea calmă a noastră și a norilor de deasupra noastră, coborîndu-ne privirea asupra adîncurilor clare, curgătoare și nelimitate ale naturii, cît de uimitoare este liniștea sa, cît de înfiorătoare curgerea vieții, cît de pasionant misterul său. Neconținut, esența lucrurilor ia forma materiei proprii, și acest proces, care nu se poate exprima prin vorbe, îl numim naștere și creștere. Pentru scurt timp, spiritul și materia îngemănate se pierd în depărtare. Acest moment este chiar ceea ce numim decadență, moarte. Aceste două întîmplări par împreunate și interdependente, fuzionate într-una singură, precum un balon de săpun cu aureola sa strălucitoare, în culori schimbătoare ce par purtate de aripile leneșe ale aerului. Acest aer este minunat, depășind limitele înțelegerii omenești.

Și totuși, pentru un ochi avizat care privește delimitarea lucrurilor și analizează cu precădere și cu multă dragoste acea fațetă a lucrurilor luminată de soare — pe care o simțim cu bucurie ca reprezentînd viața — există o permanentă bucurie sufletească în fața frumuseții, a spontaneității extreme prin care viața încearcă să-și îmbrace formele, în perfectă armonie cu nevoile sale. Întotdeauna, viața pare a fi una cu forma pe care o îmbracă și inseparabilă de aceasta, într-atît de perfect este sentimentul împlinirii.

Fie că e vorba de un vultur impunător în zbor, fie un măr în floare, calul asudat de povară, zîmbitoarea lebădă, stejarul rămuros, pîrîiaşul şerpuitor de curînd izvorît, norii purtaţi uşor de vînt, de la răsăritul la apusul soarelui, forma îşi urmează permanent funcţiunea, aceasta fiind legea firii. Atunci cînd funcţiunea nu se schimbă şi forma rămîne neschimbată. Rocile de granit, veşnic tăcutele dealuri rămîn posterităţii ; fulgerul ia naştere, prinde formă şi moare cît ai clipi.

Legea atotcuprinzătoare a tuturor lucrurilor organice, anorganice, a tuturor lucrurilor fizice şi metafizice, a celor omeneşti şi supra-omeneşti, a tuturor manifestărilor adevărate ale minţii, inimii şi sufletului ne arată că viaţa se poate recunoaşte prin exprimarea sa, că forma urmează întotdeauna funcţiunii. Aceasta este legea.

Atunci, de ce trebuie să încălcăm, zilnic, această lege, în artă ? Oare sîntem atît de decadenţi, imbecili şi aproape orbi încît să nu fim în stare să distingem acest adevăr atît de simplu, extrem de simplu ? Oare este, cu adevărat, atît de transparent acest adevăr, încît vedem prin el, dar nu-l vedem pe el ? Oare este, cu adevărat, această clădire înaltă pentru birouri ceva extrem de minunat sau este, mai degrabă, foarte obişnuit, întîlnit la fiecare pas, atît de apropiat de noi, încît nu-i putem distinge conturul, forma, expresia exterioară, componenţa sau orice altceva am dori, şi care trebuie, conform naturii proprii a lucrurilor, să corespundă funcţiunilor clădirii respective şi care, în condiţiile în care funcţia nu se schimbă, forma să rămîină şi ea aceeaşi ?

Oare nu ne demonstrează acest lucru imediat, clar şi definitiv că o clădire joasă, cu unul sau două etaje, va avea un caracter special care va corespunde unor nevoi speciale, că şirurile de birouri tip, cu aceeaşi funcţiune, vor continua să existe într-o aceeaşi formă şi că podul, specific şi concludiv cum este în

esență, va avea o funcție tot atât de puternică în semnificație, continuitate și formă a exprimării exterioare ? De aici rezultă, în mod firesc, spontan și fără bătaie de cap, o diviziune triplă, nu pe baza vreunei teorii, simbol sau logică sofisticată.

Astfel, proiectul unei clădiri înalte pentru birouri își are locul alături de toate celelalte tipuri de arhitectură create pe vremea când arhitectura, așa cum se întâmplă arareori, era o artă adevărată. Mărturie stă templul grec, catedrala gotică, fortăreața medievală.

Atunci când vor governa instinctul și sensibilitatea nativă în practicarea acestei iubite arte, atunci când se va aplica acea cunoscută și admirată lege că forma este întotdeauna expresia funcției, atunci când arhitecții noștri vor înceta să se zbată și să îndruge vrute și nevrute, încătușați și infatuați, în atmosfera lîncedă a școlilor din străinătate, atunci când, fiind simțită cu adevărat, o și accepți cu bucurie că există, ea îți va dezvălui strălucirea proaspătă a cîmpiilor înverzite și te va elibera, arătîndu-ți că simpla frumusețe și somptuozitate a legii în sine, așa cum este arătată de natură, va împiedica pe orice om cu mintea întreagă și suflet sensibil de a schimba această libertate naturală cu una forțată. Indiferent ce limbă străină am vorbi, este evident că am vorbi-o cu un puternic accent american. În schimb, oricare arhitect din această țară poate, sub benefica influență a acestei legi, să se exprime în cel mai simplu, cel mai modest și cel mai natural mod ce-i stă în putință. Acesta poate, într-adevăr și sigur, să-și dezvolte propria individualitate ce-i este caracteristică, iar ca artă, arhitectura va deveni pentru el o formă vie de exprimare, o formă naturală de articulare, care-l va domina și va aduce noi comori, mici și mari, artei în devenire din țara sa ; atunci când știm și simțim că natura ne este prietenă și nu dușman de moarte, că o după-amiază la țară, o oră pe malul mării,

o imagine completă a unei zile pe care ne-o oferă zorile, trecînd apoi prin amiază și amurg, ne vor sugera atît de mult din tot ce este ritmic, adînc și etern în imensa artă care este arhitectura, ceva atît de adînc și adevărat, încît toate formalitățile limitate, regulile rigide aplicate și constrîngerile sufocante ale școlilor nu o pot anihila în noi. Numai în acest moment se poate declara, sus și tare, că ne aflăm pe drumul care duce către o artă naturală și plăcută, o arhitectură care va deveni în curînd o artă în adevăratul sens al cuvîntului, o artă ce va trăi pentru că va fi a oamenilor, făcută pentru oameni și de către oameni.